

*Odpovědnost a moralita v
několika starověkých příbězích*

Mgr. Jan Šejdl, Ph.D.

PF UK Praha

Běžný náhled

- Řím a Řecko
  - Akcent na svobodu
  - „Vědecký“ svět
  - Polytheismus
- Hebrejský svět
  - Akcent na poslušnost
  - Mytologický svět
  - Monotheismus

Vztah pojmů odpovědnost a svoboda

- Nejedná se o nezávislé pojmy
- Svoboda je podmínkou odpovědnosti
  - Např. vis ac metus
- Odpovědnost je podmínkou svobody
  - Např. damnum iniuria datum

Antický svět

- Anthropomorfní bohové
  - Mnoho lidských vlastností – dobrých i špatných
  - Neustálá přítomnost bohů ve světě
  - Prostupnost sféry božského a lidského
  - Ovlivnitelnost a čitelnost skrze věštby a oběti
  - Vzájemná interakce bohů a lidí je pojmově porovnatelná, byť jako silnější se slabším
  - Prostupnost – Herakles apod.

Vše výše uvedené evokuje možnost překonat boží vůli, a to s pozitivními následky.

Antický svět

- „Absolutní“ hybatel – osud
  - Neovlivnitelný, neúprosný, není úniku
  - Podřízení jsou i bohové
  - Člověk jako passivní element – „loutka“
  - Ztráta naděje – ztráta vše budoucnosti
  - Herní typus tragédie – viz kupříkladu Oidipús
  - Svět „bez budoucnosti“

Hebrejský svět

- Bůh jako absolutní maxima – všemocný, vševědoucí...
- Bůh z vlastní vůle svoji všemocností nezasahuje tam, kde je prostor svobody člověka – vytváří se prostor svobodného jednání – obraz boží i ve svobodě
- „Kde byl Bůh v Osvětlení?“
- Různé typy odpovědnosti – ilustrovatelné na příbězích

Příběh o jablku

- Gn 2.16, Gn 3
- Odpovědnost vůči sobě samému
- Následky nesou všichni
- Původní sankce nahrazena novou – smrt (která nepřichází) x vyhnání z ráje + úkoly/prokletí
- Neunesení odpovědnosti – vymlouvání, skrývání se
- Had – návodce

Příběh Kaina a Ábela

- Gn 4
- Odpovědnost vůči druhé osobě
- Není předem zabití zakázáno – není sankce
- Vědomí špatnosti činu
- Znamení – vyvržení ze společnosti (koho?, kdo by mohl Kaina zabít?)

Příběh Noemův

- Gn 6 - 9
- Odpovědnost vůči společnosti
- Unesl?
- Byl plně poslušen Bohu.
- Věděl, co lidstvu hrozí, a nezmohl se na odpor.
- Neblahý konec života – Gn 9.20 – 24
- „Vzpomínky, které nelze přežít“ – viz i Frodo Pytlík
- Ze světa, kde není smrt, se stává místo, kde se umírá – živočišná potrava.

Příběh Abrahámův

- Gn 18.22 – 33
- Odpovědnost vůči společnosti
- Poslušný, ale odporoval – a byl úspěšný v daném okamžiku
- Města stejně zničena – nebyl ani jediný spravedlivý – všechen lid se shromáždil u Lota
- Hospodin evidentně naslouchající
- Konec Abrahámův x Noemův

Příběh Mojžíšův

- Ex 32.7
- Odpovědnost vůči společnosti
- Israeli hrozí zánik
- Mojžíš Bohu zničení Israele „nedovolí“
- Mojžíš a Abrahám unášejí svoji odpovědnost

Vztah ke druhé osobě

- Základ odpovědnosti
- Vztah ke druhé osobě – základ vztahu ke světu a ke společnosti jako celku

Romulus a Remus

- Bratrovražda – odsouzeníhodný čin
- V mnoha příbězích minulosti
- Bratrovrah zakladatelem státu – hraje místo hrdiny

Kain a Ábel

- Konflikt končí smrtí
- Je zde konflikt?
- Důvod vraždy?

Ismael a Izák

- Naprosté vzájemné minutí se
- Ignorance a lhostejnost
- Pouze jediné setkání – Gn 25.9 – nad hrobem otce

Jákob a Ezau

- Konflikt – výhružka smrtí
- Navádění Rebekou
- Jako Jákob podvedl Ezaua, tak byl sám podveden Lábanem
- Bratrské setkání Gn 33.1 – 7
- Smíření a napravení křivdy

Josef a jeho bratři

- Rozmazlený syn – konflikt v rodině
- Málem zabit – s vůlí ostatních
- Rúben jako nejstarší selhal
- Starší bratři přicházejí a dochází ke smíru
- Ten – kdo byl v ohrožení, zachránil ty, kdo ho ohrožovali
- Přes mnoho náhod „mé cesty vedl Bůh“

Vývoj vztahů

- Od vraždy, přes ignoranci, výhružku zabitím ke spiknutí s odpouštěním
- Ignorance je horší, nežli konflikt?
- Josef – opět návrat k pojmu odpovědnosti za druhé

Příběh marnotratného syna

- Luk 15.11 – 32
- Vysoce mnohovýznamový příběh
- Mimo strukturu výše
- Absence odpuštění – viz příběh Kaina
- Jde dále – možný obraz pekla

Odpovědnost za svět

- Člověk odpovídá za prostředí, v němž žije?
  - Dnes – z ekonomických důvodů, ze strachu před kolapsem, „láska ke zvířátkům“ atp.
  - Antika – příroda jakou součást božského světa – bohové jsou přímo přítomni v přírodě a částečně jí i jsou
  - Hebrejský svět?

Hebrejský náhled

- Gn 1
  - Jedná se o hymnus
  - První příběh o stvoření světa
  - Oproti jiným značně střízlivý
  - Návod jak vnímat svět
- Člověk jako součást stvořeného světa
- Člověk jako hlava stvořeného světa
  - Viz Adam jako strážce rajské zahrady

Hebrejský náhled

- Člověk jako tvůrce – nejen jmen, ale i světa jako takového
- Člověk jako obraz Boha
- Odpovědnost vůči světu
  - Jako odpovědnost vůči jinému člověku
  - Z prostého faktu stvoření
- Kreacionismus není podmínkou
- Země tajemným způsobem reaguje na hříchy světa – viz výše

Q.B.F.F.F.S.